

نظراتی در مورد واژه نامه تخصصی ارزشیابی اسناد

نویسنده: بوجورن لیند
ترجمه: نسرين بابائی

می شود. در این واژه نامه، معادلهای این دو اصطلاح یا اصطلاحات نزدیک، به آنها به زبانهای فرانسه و آلمانی نیز ارائه شده است. در اینجا پس از تجزیه و تحلیل این اصطلاحات، تشابه ها و تفاوت های احتمالی بین آنها مشخص می شود. در این رابطه با برخی مشکلات زبانشناسی و نیز برخی تمایزات مربوط به سنت آرشیوی در حیطه زبان مواجه خواهیم شد. مثالهایی از زبان اسکاندیناوی (سوئدی، دانمارکی و نروژی) مقاله حاضر را کامل خواهد کرد. «ارزشیابی اسناد» باید نقطه شروع باشد. برخی از تعاریف آن به قرار زیر است:

ارزشیابی اسناد، فرآیندی است که با سنجش ارزشهای آرشیوی زیر هر کار دارد: اداری، قانونی، مستند و اطلاعاتی. می دانیم که ارزشیابی اسناد رابطه با ترتیب، شرایط و ارتباط آنها با سایر اسناد می باشد، اما این کار به نیت و جامعیت واژه نامه تخصصی آرشیوی (مربوط به جنبه های مختلف بن فرآیند) منجر می شود. در عوض، این واژه نامه روی اصطلاحات اندکی از جمله: خود اصطلاح ارزشیابی و امحاء اسناد تاکید می کند. توانایی ایجاد تمایز بین معانی این دو اصطلاح، مهم است زیرا (حداقل در مباحثات اروپایی) مفهوم آنها اغلب اشتباه

ارزشیابی اسناد	
واژه نامه تخصصی آرشیو، ^(۱) جلد ۲ و انجمن آرشیویستهای امریکایی ^(۲)	۱) مدیریت بنیادی اسناد/کار آرشیوی تعیین ارزش و در نتیجه امحاء اسناد براساس کاربرد جاری اداری، قانونی و مالی آنها، تنظیم، شرایط و ارتباط آنها با سایر اسناد
نگهداری اسناد آرشیوی ^(۳)	۲) فرآیند تعیین اینکه چه اسنادی به عنوان اسناد آرشیوی حفظ و چه اسنادی امحاء خواهند شد
استاندارد بین المللی توصیف آرشیوی ^(۴)	۳) فرآیند تعیین ارزش آرشیوی مجموعه ای از اسناد

آرشیوی اطمینان داشته باشید. اگر ارزش آرشیوی منجر مشترکی برای تمام ارزشهای متفاوت سند به هنگام ارزشیابی باشد، پس احتمالاً این تعریف درست است، اما تصور نمی کنم که چنین توافقی روی آن وجود داشته باشد. اینک نوبت به اصطلاح مهم بعدی یعنی امحاء یا امحاء اسناد زائد می رسد، باینکه هر دو یک معنی دارند و می توان آنها را به جای هم به کاربرد، اما در

اولین تعریف (شماره ۱) تلفیقی از تعاریف انجمن آرشیویست های امریکایی و واژه نامه تخصصی آرشیو (جلد دوم) است. تعریف اصلی انجمن آرشیویست های امریکایی از ارزشیابی شامل «ارزش ذاتی سند» یعنی ارزش خود سند از قبیل: سن، کاربرد و شرایط ایجاد آن می باشد. دومین تعریف (شماره ۲) استرالیایی است و شاید کمی ساده تر باشد. سومین تعریف نیز پیچیده نیست و در صورتی رضایت بخش خواهد بود که به وجود چیزی مانند ارزش

این متن اصطلاح کوتاه تراجم است. نمونه‌هایی از تعاریف امحاء به قرار زیر است:

امحا	
واژه‌نامه تخصصی آرشیو، جلد ۲	۱) اعمالی که بعد از ارزشیابی و انقضای مدت نگهداری پیش‌بینی شده در دستورالعمل آئین‌نامه‌ای، قانونی و اداری روی اسناد نیمه‌جاری انجام می‌شود. این کارها شامل انتقال به آرشیو یا انهدام آنهاست.
نگهداری اسناد آرشیوی	۲-۱) تصمیم نهایی در مورد سرنوشت اسناد، مثلاً امحا و یا انتقال به آرشیو. ۲-۲) برنامه فعالیت‌هایی برای تسهیل انتقال منظم اسناد راکد و نیمه‌جاری از اداره تولیدکننده به انبار آرشیو و یا یک مکان کم هزینه که این برنامه شامل بررسی، تهیه برنامه زمان‌بندی شده و امحا می‌باشد.

رامعین می‌کند. یعنی تصمیم‌گیرنده اوست. در انگلیسی معنی سومی نیز وجود دارد: استفاده رایگان. اگر کسی بگوید که فلان شخص در اختیار شماست، این جمله دقیقاً بدین معنی نیست که می‌توانید او را کنار بگذارید، اما مفهوم ضمنی از «رهایی یافتن» در آن وجود دارد، طوریکه تصور می‌کنیم این معنی کاملاً در کلمه نهفته نیست.

در مفهوم آرشیوی، اصطلاح «در اختیار قرار دادن» تغییر معنایی مختصری پیدا کرده است. «امحا» مشابه واژه «انهدام و نابودی» نیست. امحا دومین عملی است که در فرآیند صورت می‌گیرد. اولین کار «ارزشیابی» است. جائیکه اسناد را ارزشیابی و بررسی کرده و برای امحا آماده می‌کنند که خود این تصمیم‌گیری در مورد سرنوشت اسناد، نابودی یا انتقال به یک موسسه آرشیوی می‌باشد. اگر چه اصطلاح «انهدام و انتقال» بخشی از واژه «ارزشیابی» هستند، اما مفاهیم خود توضیحی می‌باشند که در اینجا مورد بحث قرار می‌گیرند. اگر اصطلاح ارزشیابی را معادل نزدیک به واژه‌های مشروح در نظر بگیریم، در زبان فرانسه چه اصطلاحاتی برای فرآیند ارزشیابی وجود دارد؟ معمولاً فرض بر این است که نزدیک‌ترین معادل برای واژه «ارزشیابی» واژه «tri» یا «triage» است. دو اصطلاح «elimination» و «destruction» در این رابطه باید شرح داده شوند. تعریف رسمی این اصطلاحات در فرانسه طبق تعریف مدرسه ملی قانونگذاری (۸) و سازمان استاندارد فرانسه (۹) به قرار زیر است:

این جمله که بگوئیم اولین اصطلاح (شماره ۱) از واژه‌نامه تخصصی آرشیو گرفته شده است، کاملاً صحیح نیست. در چاپ فعلی واژه‌نامه تخصصی آرشیو آمده: امحا (۵) اغلب مترادفی برای انهدام و نابودی (۶) در نظر گرفته می‌شود و در واقع آخرین قسمت تعریف یعنی: «کارهایی از قبیل انتقال به آرشیو یا انهدام» از این واژه‌نامه نیست بلکه از واژه‌نامه تالیف انجمن آرشیویست‌های آمریکایی آورده شده است.

دو تعریف استرالیایی امحاء (۱-۲ و ۲-۲) با تعریف انگلیسی-آمریکایی آن خیلی تفاوت ندارد. ظاهر آدر نظر استرالیایی‌ها امحاء تصمیم و نیز برنامه منجر به تصمیم‌گیری در مورد سرنوشت اسناد می‌باشد. اما معنی دو اصطلاح در عالم واقع و خارج از محیط آرشیوی چیست؟ دقت در اصل آنها آموزنده خواهد بود.

کلمه ارزشیابی نسبت به امحا مفهوم ساده‌تری است. ارزشیابی یعنی بررسی و یا برآورد، که این مفهوم در واقع معنی آرشیوی نیز دارد. امحاء به معنی رهایی یافتن از چیزی است، بنابراین آنهایی که معتقدند این اصطلاح باید معادل کلمه «انهدام و نابودی» در نظر گرفته شود، برای کار خود انگیزه‌ای دارند.

می‌گویند «بنده درخواست می‌کند و خالق ترتیب کارها را معین می‌کند.» (۷) در این مفهوم ما از شر چیزی رهانمی‌شویم. خداوند ترتیب کارها

TRI (TRIAGE)	
Operation consistant a separer, dans un ensemble de documents, ceux qui doivent etre conserves de ceux qui sont destines a etre detruits	عملکردی شامل تفکیک سند از کل اسناد و تفکیک اسناد قابل نگهداری از آنهایی که باید منهدم و نابود شوند.

ELIMINATION	
Procédure réglementaire qui consiste a detruire de documents dont la conservation n'est plus justifiée	مراحل قانونی شامل انهدام اسنادی که نگهداری آنها مجاز نباشد.
DESTRUCTION	
Operation materielle d'elimination des documents dont la conservation ne se justifie pas	عملکرد اصلی برای حذف اسنادی که نگهداری آنها مجاز نباشد.

در این صورت واژه انهدام و نابودی نباید مشکل آفرین باشد. آخرین مراحل در فرآیند ارزشیابی یعنی انهدام و نابودی یا انتقال به موسسات آرشیوی به نظر مشابه هم هستند.

آیا این روش کار دو مرحله‌ای است؟ آیا ساختار سه مرحله‌ای در آرشیو فرانسه نیز وجود دارد که تأکید بیشتری روی بخش انهدام و نابودی اسناد کند؟ از این نظر (tri, elimination و destruction) سه بخش مختلف یک فرآیند هستند. واژه فرانسوی tri معادل فرآیند ارزشیابی اسناد و روند انتخاب می‌باشد و elimination و destruction دو واژه نزدیک به هم هستند که در فرآیند انهدام و نابودی اسناد دو بخش کاملاً مجزای باشند.

تفاوت این مفاهیم و اصطلاحات در زبان آلمانی با انگلیسی و فرانسه در چیست؟ طبق نظر آنجلیکا منه هریتز (۱۳)، نویسنده کتاب اصطلاحات تخصصی آرشیو (که به عنوان کتاب درسی در مدرسه آرشیو آلمان در ماربورگ (۱۴) تدریس می‌شود) و عضو فعال گروه کاری اصطلاح‌شناسی شورای جهانی آرشیو، واژه ارزشیابی (appraisal) معادل Bewertung، امحا (disposal) معادل Kassation و انهدام و نابودی معادل Vernichtung می‌باشد. در اینجا سه اصطلاح آلمانی و تعاریف مربوط (به زبان اصلی) همراه با ترجمه فارسی (انگلیسی آن) آورده شده است:

سه مرحله روند کار انگلیسی یعنی ارزشیابی، امحا، نابودی و انهدام یا تقال، در فرانسه وجود ندارد. برعکس بنظر می‌آید روند کار دو مرحله‌ای است: tri یا triage، ارزشیابی و امحا و سپس انهدام elimination/destruction که موجب آن اولین مفهوم نمایانگر فرآیندی قانونی و دومین مفهوم نمایانگر عمل انهدام و نابودی می‌باشد.

زبان فرانسه نسبت به انگلیسی، موجزتر و صریح‌تر است و همین امر می‌تواند از دلایل عدم کاربرد اصطلاحات بیش از حد لزوم باشد.

حال به این مشکل از دید دقیق زبانشناسی نگاه کنیم. معنی اصلی tri یا triage (با فعل trier) طبقه‌بندی یا جدا کردن چیزهایی از یک نوع از بین انواع دیگر و یا حتی انتخاب و گزینش می‌باشد. (جالب است بدانیم که در فرانسه رای بیان محل اتصال یا تعویض واگن‌ها در ایستگاه راه آهن از عبارت triage de gare استفاده می‌کنند.) بنظر می‌آید این معنی اصلی tri به مفهوم امحا (disposal) نزدیکتر است تا به مفهوم ارزشیابی (appraisal).

در مورد کلمه elimination نظر نان چیست؟ معنی آن حذف (۱۰)، کنار گذاشتن (۱۱) و نیز جابجائی (۱۲) است. این کلمه دقیقاً مشابه «انهدام و نابودی» است. آیا باز هم (در زبان بسیار دقیق فرانسه) نمونه دیگری از تغییر مختصر در واژه elimination به عنوان یک اصطلاح آرشیوی وجود دارد که باعث تغییر معنی آن از «کنار گذاشتن و جابجائی» به «انهدام و نابودی» شود.

BEWERTUNG	
Analyse und Feststellung der Aussagekraft von Verwaltungsunterlagen für eine dauerhafte Aufbewahrung und Nutzung im Rahmen der Auswertung (Archivwürdigkeit). Analyse und Einschätzung der Evidenz und des Informationswertes	تجزیه و تحلیل و ایجاد قابلیت استنادی اسناد اداری برای نگهداری دائم و کاربرد آن در حیطه بهره‌برداری و استخراج مواردی مانند ارزش آرشیوی. تجزیه و تحلیل و ارزیابی ارزش اطلاعاتی و استنادی.

KASSATION	
Vernichtung von Unterlagen, die bei der bewertung als nicht archivwürdig eingeschätzt wurden, unter Beachtung von Geheimhaltungs- und Sicherungsbestimmungen der Ursprungsstelle	انهدام و نابودی اسنادی که هنگام ارزشیابی دارای ارزش آرشیوی جهت طبقه‌بندی در اداره ایجادکننده و اعمال قوانین امنیتی در مورد آنها، نبوده‌اند.

VERNICHTUNG	
Physische Zerstörung von kassierten Unterlagen, die als nicht archivwürdig freigegeben werden, oft bei der Behörde oder in ihrer verantwortung durchgeführt	انهدام و نابودی اسناد امحایی که به علت نداشتن ارزش آرشیوی اغلب از سازمان و یا با مسئولیت سازمان ترخیص می‌شوند.

ارزشیابی، امحا و انهدام و نابودی می‌باشد (که البته دقیقاً به این معنی نیست) و نیازی به بحث و گفتگو ندارد.

سمینار بزرگ کشورهای شمال اروپا با موضوع /Kassation/ galling در جزیره زیبای فونن (۱۶) در بهار سال ۱۹۷۸ مثال خوبی از ارتباط دوستانه بین کشورهای نوردیک خواهد بود. در آن زمان سعه نظر بسیاری وجود داشت: وقتی در جلسه نمایندگان سوئدی همکاران نروژی و دانمارکی خود را مورد خطاب قرار می‌دادند همگی از واژه‌های Kassation یا Kassasjon استفاده می‌کردند و تحت همین شرایط همکاران دانمارکی و نروژی هنگام صحبت با سوئدی‌ها از واژه نآشنای برای خود یعنی galling (به زبان سوئدی) استفاده نمودند. این حسن همجواری به تمام معنی است.

پی‌نوشت‌ها :

- ۱ - Dictionary of Archives Terminology.
- ۲ - SAA : Society of American Archivists.
- ۳ - Pedersen, Ann (edit.), *Keeping Archives*, Sydney, ۱۹۸۷.
- ۴ - "ISAD (G) : General International Standard Archival Description", Janus ۱۹۹۴.
- ۵ - Disposal
- ۶ - Destruction
- ۷ - dispose
۸. مدرسه‌ای که در پاریس برای ادارات فرانسه ضباط و مطلعین به خطوط قدیم تربیت می‌کند. - the Ecole National e des Chartes
- ۹ - French standardization organization
- elimination
- ۱۱ - exclusion
- ۱۲ - removal
- ۱۳ - Angelika Menne Haritz
- ۱۴ - Marburg
- ۱۵ - Nordic - وابسته به مردم آلمانی شمال اروپا، وابسته به مردم شمال اروپا و اسکانندیناوی و بریتانیای شمالی که شعبه‌ای از نژاد آریایی قفقازی محسوب می‌شوند. از نژاد توئونیک و آریایی نژاد (اروپایی) وابسته به سوئد، نروژ، ایسلند، فنلاند و دانمارک.
- ۱۶ - Funen

باز با کمی تفاوت در مرکز توجه مشخصاً ساختار سه مرحله‌ای است. اصطلاح Bewertung به واژه ارزشیابی (طبق تعریف قبل appraisal) بسیار نزدیک است در حالیکه دو اصطلاح Kassation و Vernichtung با کمی تغییر معنایی، در واقع نمایانگر انهدام و نابودی هستند. تفاوت آشکار است و اگر بتوان آن را تجزیه و تحلیل کرد، خواهیم گفت که Kassieren هنوز هم بخشی از یک فرآیند آرشیوی است. با اینکه تصمیم در مورد امحا اسناد گرفته شده، اما شما هنوز هم به آنها فکر می‌کنید. در حالیکه در اصطلاح Vernichten شما با عملی ظاهری و مادی سروکار دارید.

در مقاله حاضر روی چند اصطلاح آرشیوی در سه زبان تاکید کرده‌ام. امکان تجزیه و تحلیل معنایی از دو جنبه زبانشناسی و کاربرد آنها در فرآیندهای تجاری وجود دارد، اما این کار باعث دور شدن از هدف اصلی می‌شود. مسلماً در مدیریت آرشیو (یا به عقیده برخی علم مدیریت آرشیو) اصطلاحات خاصی برای فرآیندها و عملکردهای مختلف داریم. مثالهای بالا فقط نمونه‌ای بود از آنچه در بخشهای متفاوت اصطلاحات تخصصی بین‌المللی آرشیوی می‌توان یافت. ممکن است اصطلاحات زبانشناسی مشابهی در زبانهای گوناگون بکار برود، اما اغلب تغییر مختصری در مفاهیم اصلی آنها ایجاد شده است. گاهی نیز برای یک مفهوم، واژه‌های متفاوتی در نظر گرفته می‌شود.

مقاله طبق قولمان با مثالهایی از دوران و زبان نوردیک (۱۵) وابسته به شمال اروپا) به اتمام می‌رسد. در اواخر دهه ۱۹۷۰ اولین و منحصر بفردترین فرهنگ لغت آرشیوی به زبان نوردیک تهیه شد. آن دسته از ما که در کار اصطلاح‌شناسی این زبان فعالیت داشته‌ایم، از تفاوت‌های زبانشناسی و تغییرات معنایی آگاه هستیم که حتی در زبانهای بسیار وابسته به آن نیز وجود دارد. در زبان دانمارکی و نروژی به ترتیب در مورد Kassation و Kassasjon اطلاعاتی ارائه می‌شود. در واقع اینها یک لغت هستند و فقط از لحاظ نوشتاری با هم فرق دارند. این لغات در آلمانی هم استفاده می‌شوند. در سوئدی این اصطلاح galling است. ممکن است بپرسید معنی galling چیست؟ معنی این واژه